

Årsrapport 2007

Kjønnsforskning: kunnskap, grenser, endring (2001-2007)

Året 2007

I 2007 tok programmet initiativ til dagskonferansen *Diskriminerings mange former. Forskning – politikk – praksis* som ble arrangert 27. november 2007 i samarbeid med programmet Internasjonal migrasjon og etniske relasjoner, Likestillings- og diskrimineringsombudet og KILDEN. Konferansen var et tverrfaglig møtested for å forsøke å se kjønn, etnisitet, seksuell orientering, funksjonsevne og alder i sammenheng når det gjelder diskriminering, og å belyse teorier om interseksjonalitet, dvs. det å undersøke samspillet mellom ulike typer kjennetegn ved mennesker. Dette er en tematikk og et perspektiv som får stadig større betydning både i forskning og gjennom praktisk politikkutforming. Arrangementet samlet totalt ca 150 deltakere; både forskere, byråkrater og representanter for frivillige organisasjoner.

2007 var programmets avslutningsår, og det siste årlige seminaret for programmets forskere og stipendiater ble avviklet. De fleste av programmets prosjekter er avsluttet eller befinner seg i avslutningsfasen. Programmets viktigste felles avslutnings- og formidlingstiltak ble planlagt i 2007 og realiseres våren 2008.

Programmets mål

Kjønnsforskning: kunnskap, grenser, endring er et tverrfaglig humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskningsprogram som skal bidra til

- videreutvikling av kjønnsforskning som et eget kunnskapsfelt
- styrking og fornyelse av grunnleggende kjønnsforskning
- styrking av kunnskap og kritisk refleksjon om kjønn
- styrking av tverrfaglig og flerfaglig kjønnsforskning
- langsiktig kompetanseoppbygging gjennom rekruttering samt oppbygging og videreutvikling av gode fagmiljøer
- internasjonalisering av norsk kjønnsforskning

Disponibelt budsjett i 2007: 9,590 mill. kroner

Forbruk i 2007: 5,861 mill. kroner

Programmets finansieringskilder i 2007: KD og BLD

Antall og type prosjekter i 2007: Totalt 29 prosjekter

Prosjektstøtte: disp. budsjett 5,790 mill. kroner

Annet/informasjon/formidling/adm.: disp. budsjett 3,800 mill. kroner

Samlet vurdering av mål, status og faglige utfordringer

Kjønnsforskningsprogrammene i Forskningsrådet kan sies å ha hatt avgjørende betydning for utviklingen av norsk kjønnsforskning, og har vært en del av en dobbel strategi for å fremme

kjønnsforskningen i Norge. Den doble strategien innebærer å på den ene siden styrke kjønnsforskningen som eget kunnskapsfelt blant annet ved å satse på egne programmer, og på den andre siden å søke å integrere kjønnsforskningsperspektiver i eksisterende disipliner og fagfelt – for eksempel i øvrige programmer og aktiviteter i Forskningsrådet (såkalt mainstreaming).

Gjennom programmets både tematisk åpne og tematisk øremerkete utlysninger, er det bygget opp en god faglig bredde i programmets prosjektportefølje. Den fler- og tverrfaglige kjønnsforskningen både innenfor og mellom samfunnsvitenskap og humaniora, er styrket. Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) har gitt øremerkede midler til forskning om lesbiske og homofiles levekår, lesbiske og homofiles historie og kjønnslikestilling i familiesfæren. I de fleste prosjektene har forskningsmiljøene selv satt den tematiske dagsorden, og dette har også frambrakt forskning som er relevant i forhold til en styrking av sektordepartementets kunnskapsgrunnlag.

Det er en klar overvekt av kvinner som prosjektledere, stipendiater og øvrige prosjektmedarbeidere på programmet, men det foregår også i økende grad rekruttering av menn til forskningsfeltet.

Programmet har hatt fokus på internasjonalisering gjennom hele programperioden, og de fleste forskere og stipendiater på programmet har gjennomført et utenlandsopphold. Det er avholdt internasjonale konferanser, startet opp internasjonale nettverksprosjekter og forprosjekter til EUs rammeprogram. Programmet har i samarbeid med KILDEN Informasjonssenter for kjønnsforskning utviklet egne nettsider for kjønnsforskere om hvordan å starte opp en internasjonaliseringsprosess, med informasjon om internasjonal publisering, nettverk, finansiering, mobilitet osv. (<http://kilden.forskningsradet.no>).

Rammeavtalen om formidling og informasjon som programmet har hatt med KILDEN gjennom hele programperioden, vurderes som svært vellykket og avgjørende for omfanget av og kvaliteten på programmets formidlingsaktiviteter.

Erfaringene med programmet, oppsummert i en midtsveisrapport fra 2005, ble tatt med i planleggingen av det nye *Program for kjønnsforskning* i 2007.

Det vil bli utarbeidet en sluttrapport fra programmet i løpet av første halvdel av 2008, og programmets sluttarrangementer og -tiltak avvikles våren 2008.

Programmet har følgende planer for 2008:

- Oppfølging av prosjektenes faglige framdrift og avslutning
- Avvikle *Kjønnsforskningmesse 2008* (sluttarrangementet) 15.4.08
- Lansere en samlet nettdokumentasjon av programmet på nettsiden kjonnsforskning.no
- Utgi spesialnr. av *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1/08 (programstyreleder er gjesteredaktør)
- Utarbeide sluttrapport fra programmet

Nøkkeltall, 2007

Antall prosjekter: totalt 29, herav 4 nye i 2007

Dr.gradsstipendiater: 0,8 – totalt to kvinner

Postdoktorstipendiater: 1,5 årsverk, totalt tre personer, herav to kvinner og en mann

Resultatindikatorer 2007

Avlagte doktorgrader: -

Vitenskapelige artikler med referee: 27

Vitenskapelige artikler uten referee: 3

Annen publisering/kommunikasjon (allmennrettede og brukerrettede formidlingstiltak/antall bøker, oppslag i media mm): 109

På programnivå: Dagskonferansen *Diskriminerings mange former* 27.11.07 og formidling fra prosjektene på KILDENs nettsider.

Kommentarer til tallene: To av i alt åtte doktorgradsstipendiater på programmet i programperioden har fått godkjent avhandling og disputerer i april 2008. Øvrige doktorgrader som programmet har finansiert, slutføres i 2008 og 2009.

Viktigste aktiviteter i 2007

- Oppfølging av prosjektenes faglige framdrift og formidlingsaktiviteter
- Avviklet internt programseminar 26.-28.9.07 m/skrivekurs ved professor Sissel Lie.
- Avviklet dagskonferansen *Diskriminerings mange former: forskning – politikk – praksis* 27.11.07 i samarbeid med programmet Internasjonal migrasjon og etniske relasjoner (IMER), Likestillings- og diskrimineringsombudet og KILDEN – se <http://kilden.forskningsradet.no/c47271/artikkel/vis.html?tid=47272>
- Planlegging av slutttiltak på programmet: kjønnsforskningsmesse, nettdokumentasjon og spesialnummer av *Tidsskrift for kjønnsforskning*.

Det ble avholdt to programstyremøter i 2007, derav ett i tilknytning til internt programseminar i september 2007. Det er avholdt flere møter med KILDEN i forbindelse med planlegging av dagskonferansen *Diskriminerings mange former. Forskning – politikk – praksis* og sluttarrangement og øvrige tiltak på programmet.

For at programstyret skal kunne ivareta sine oppgaver i forbindelse med avslutningen av programmet, har Divisjonsstyret for vitenskap forlenget oppnevningssperioden fram til 30.6.2008.

Høydepunkter og funn

Program: *Kjønnsforskning: kunnskap, grenser, endring*

Prosjekt: *Samliv og seksualitet i ungdomsskolen. En studie av hvordan hetero- og homoseksualitet framstilles i undervisning (personlig postdoktorstipend - avsluttet)*

Prosjektleder: Postdoktorstipendiat Åse Røthing, Senter for tverrfaglig kjønnsforskning, Universitetet i Oslo.

Prosjektet viser hvordan heteroseksualitet på ulike måter tas for gitt i klasserommet og framstår som selvsagt og forventet. Prosjektet viser videre hvordan heteroseksualitet produseres som norm og ideal også i undervisning som eksplisitt tematiserer homoseksualitet og som har som uttalt ambisjon å skape toleranse for homofile og lesbiske. Undervisningen som tar utgangspunkt i å skape toleranse, skaper samtidig et kollektivt, privilegert heteroseksuelt "vi" som skal vise toleranse og aksept for "de andre", det vil si "de" homofile og lesbiske, som dermed framstår som både annerledes og som noen som finnes utenfor klasserommet. Undervisningen legger også opp til at klassens (antatt) heteroseksuelle "vi" skal mene noe om homofile og lesbiske og deres rettigheter og seksuelle praksiser, og at elevene skal kunne være for eller imot homofile. Dette reproducerer heteroseksualitetens normative og privilegerte posisjon. Prosjektet antyder for øvrig at homotoleranse ser ut til å være det mest akseptable i klasserommet,

samtidig som det framgår at homonegativisme foregår i større utstrekning utenfor klasserommet. Inne i klasserommet er det først og fremst elever som allerede er marginalisert som uttrykker høylydt og tildels aggressiv homonegativisme. Denne negativismen bidrar til å befeste deres allerede marginaliserte posisjon i klasserommet. Prosjektet viser imidlertid at lærere ser ut til å ha liten kompetanse til å undervise om homofile på måter som ikke reproducerer heteroseksualitet som norm og ideal og at de ser ut til å ha liten kompetanse til å håndtere høylydt og aggressiv homonegativisme.

Program: *Kjønnsforskning: kunnskap, grenser, endring*

Prosjekt: Når kvinner krysser grenser: Russisk kvinneinnvandring til Nord-Norge (forskerprosjekt - avsluttet)

Prosjektleder: Førsteamanuensis Anne Britt Flemmen, NORUT/Universitetet i Tromsø

Russisk ekteskapsmigrasjon til Norge betyr i realiteten russiske kvinner som gifter seg med norske menn. Ved utgangen av 2004 var 65 russiske menn gift med norske kvinner og bosatt i Norge, mens det var 2240 russiske kvinner som levde i ekteskap med norske menn. Antallet russiske kvinner som får opphold i Norge på grunnlag av ekteskap med en norsk mann har økt jevnt og ligger i dag på 3-400 per år. Den økende ekteskapsmigrasjonen og de nye borgernes livssituasjon i landet søkes regulert blant annet gjennom innvandrings- og integreringspolitikken. Prosjektet har fokusert spesielt på norsk politisk praksis overfor disse innvandrerne i bosettingsprosessen, en fase hvor de bor i landet, men likevel ikke er del av det norske samfunnet. Det gjør dem sårbare for virkningene av offentlig politikk.

Maktrelasjonene de russiske kvinnene befinner seg i er av varierende art. De kan ikke betraktes som maktesløse, for de har kommet til Norge etter eget ønske og kan reise tilbake. Konklusjonen er at bosettingsprosessen for ekteskapsmigranter fra ikke-EØS land styres av et dominansbasert regime, innvandringsregimet, som overstyrer andre politiske regimer, inkludert likestillings- og integreringsregimene. I stedet for å støtte opp om de russiske kvinnenes kamp for uavhengighet og selvstendighet, spesielt gjennom ønske om tilknytning til lønnsarbeid og godkjenning av utdanning, motarbeider ekteskapet som styringsteknologi dette. Også integreringsregimets mål om etablering av gode medborgere overstyres. Dette rettferdiggjøres moralsk gjennom innvandringsregimets rasjonalitet, nemlig frykten for ukontrollert innvandring fra ikke-EØS land.

Program: *Kjønnsforskning: kunnskap, grenser, endring*

Prosjekt: Likestilling - en grense mellom "oss" og "dem"? (forskerprosjekt - igangværende)

Prosjektleder: Postdoktorstipendiat Berit Gullikstad, Inst. for tverrfaglige kulturstudier, NTNU

Prosjektet undersøker om den dominerende oppfatningen av det norske samfunnet som et kjønnslikestilt samfunn, kan skape skillelinjer i betydningen av hva som skal til for å bli inkludert i den kulturelle kategorien norsk eller bli plassert i kategorien ikke-norsk. Prosjektet retter fokus mot hvordan etnisitet/'rase', kjønn og seksualitet kan eller må 'gjøres' og blir 'gjort' i dagens Norge for å bli inkludert eller ekskludert fra kategorien norsk. Prosjektet undersøker hvordan slike kategorier veves sammen, hvordan grenser mellom kategorier trekkes og hvilke posisjoner og handlingsrom som er tilgjengelige for hvem. Problemstillingene utforskes i arbeidslivet, med utgangspunkt i bedrifter og virksomheter som er opptatt av kjønnslikestilling og etnisk integrering. Virksomheter som ikke opererer med strukturelle skiller basert i kjønn og/eller etnisitet, framstår som gode arbeidsplasser, særlig for 'innvandrere'. Mange har negative erfaringer med et diskriminerende arbeidsliv i Norge. Men selv om det ikke er klare skillelinjer i en arbeidsorganisasjon, så er det mange prosesser i organisasjonene som virker ekskluderende, i betydningen at mange ikke inkluderes i kategorien 'norsk', men blir sett på som 'utlendinger' og til dels også som 'problematisk utlendinger'. I kategorien 'problematisk utlendinger' veves kjønn, etnisitet, seksualitet og språk sammen.